

УДК 81'27:316.77

**Соціолінгвістична специфіка соціолекту в сучасному
комунікативному середовищі рукодільниць**

Кузнєцова Т.В., Коломієць Н.В.

Сумський державний університет, м. Суми, Україна

У статті досліджені соціолінгвістичні особливості сучасного рукодільного соціолекту, способи номінації специфічних реалій майстринь, засоби експресії у спілкуванні рукодільниць. На основі опитування й дослідження комунікативного середовища рукодільного форуму окреслено семантичні й етимологічні групи хендмейд-лексем, визначено фразеологізми й оказіоналізми, притаманні майстриням. Шляхом аналізу мовної поведінки рукодільниць визначено їх поділ за рівнем майстерності й особливості спілкування у зв'язку з цим.

Ключові слова: соціолект, комунікативне середовище, хендмейд, мовна поведінка, оказіоналізми.

Постановка проблеми. Заняття рукоділлям має глибокі корені в українській культурі. Проте останнім часом, із розвитком технологій та посиленням глобалізаційних процесів, поняття рукоділля еволюціонувало, перейшло із розуміння його як захоплення бабусь до сприйняття його як модного віяння. Дещо змінилися та розширилися традиційні види рукоділля, з'явилося багато запозичень із європейських культур. Це відобразилося й на мові рукодільниць: їх словниковий запас поповнився численними варваризмами на позначення нових технік та матеріалів для творчості, які в процесі спілкування майстрині семантизують та адаптують на свій лад. Рукодільниці утворюють соціальну групу людей, об'єднаних спільними інтересами, і мають свій соціальний діалект на позначення специфічних понять. Відтак *актуальним* є дослідження особливостей соціолекту рукодільниць, який активно розвивається.

Інтерес до поняття «соціальний діалект» з'явився у мовознавців у 20-30-х роках ХХ століття завдяки дослідженням живої, спонтанної мови в соціальному аспекті (В.Виноградов, В.Жирмунський, М.Каринський, Б.Ларін, Є.Поліванов та ін.). Наразі соціальний діалект (соціолект, соціальний жаргон, соціальний варіант мови) визначають як різновид мови, що характеризується його використанням у межах певної соціальної групи – станової, професійної, вікової [3]. В.Бондалетов, Б.Ларін досліджували соціальний діалект, виходячи з територіального й соціального розподілу, вивчаючи мову малих і великих міст у культурно-соціологічному аспекті [4]. Соціолект як інструмент опису мовної ситуації регіону вивчає Т.Єрофєєва [2]. Особливості спілкування різних груп людей у контексті соціальної стратифікації досліджують у двох основних напрямках: вивчення професійної, а також групової лексики. Деякі дослідники ототожнюють соціолект із жаргоном, сленгом та арго [5], професійними, груповими та умовними мовами [1, с. 130-132], професійними й груповими жаргонами [6] тощо.

Мета роботи – дослідити соціолінгвістичні особливості сучасного соціолекту рукодільниць.

Поставлена мета передбачає реалізацію таких завдань:

- вивчити основні характеристики спілкування досліджуваної соціальної групи;
- з'ясувати соціолінгвістичні особливості соціолекту рукодільниць;
- визначити особливості номінації основних понять у сфері рукоділля;
- виокремити експресивні засоби, якими послуговуються сучасні рукодільниці.

Об'єктом дослідження є соціальний діалект як об'єкт соціолінгвістичного дослідження. Предмет дослідження – соціолінгвістичні особливості соціального жаргону рукодільниць.

Практичною базою розвідки стали матеріали опитування, у якому взяли участь 50 рукодільниць (25 учасниць форуму «Куфер майстрині» й 25 користувачів соцмережі «Вконтакте»), а також обговорення на рукодільному форумі «Куфер майстрині» www.kufer.org.ua. У наведених матеріалах із форуму використані авторська орфографія й пунктуація.

Результати дослідження. Вивчення соціолекту в комунікативному середовищі рукодільниць проводилося шляхом дослідження живого мовлення в обговореннях на рукодільному форумі «Куфер майстрині», а також за допомогою опитування на зазначеному форумі й у соцмережі «Вконтакте» (респонденти були обрані за поміткою «рукоділля» або «handmade» в інформації профілю в графі «Інтереси») – по 25 респондентів на кожному ресурсі. Середній вік опитуваних коливається від 24 («Вконтакте») до 27 («Куфер майстрині»). Проте, як засвідчило дослідження, на тривалість заняття рукоділлям вік зазвичай не впливає (наприклад, наймолодша, шістнадцятирічна учасниця опитування займається пластикою більше 2 років, а найстарша, сорокавосьмирічна – займається ваянням 2,5 роки). Види рукоділля, якими займаються опитані майстрині, можна умовно поділити на традиційні й новітні – за тривалістю заняття в тій чи іншій рукодільній сфері, а також походженням специфічно рукодільних слів. Традиційними видами рукоділля можна вважати вишивання, гачкування, бісероплетіння й шиття, інші ж відносимо до новітніх, адже ними займаються менше 3 років: декупаж, ліпка з пластики, скрапбукінг, виготовлення біжутерії, ваяння. Проте на мовному рівні «термінологія» деяких традиційних видів рукоділля зазнала значного зарубіжного впливу, і зараз її основу складають запозичені лексеми. Так, у соціолекті вишивальниць іншомовні номені займають близько 90%: *бекстіч (бекстейдж, бек), панама, меланж, муліне (моліне), айда* тощо; у майстринь із бісеру – 50%: *риволи (риволька), кабошон (кабушон, кабошончик), ларіат, рапорт, дебеле, паєтки* тощо. Але спостерігається і зворотній процес: наприклад, для квілтингу, новітнього виду рукоділля, назви швів майстрині перейняли суто українські, із традиційних шиття й вишивання (*дівочі коси, стрілка, пташка, папороть, козлик, колосок, пелюстки, сніп, корівка, маточка, зернятко* тощо). Можна зробити висновок, що, маючи базові навички у традиційних видах рукоділля, сучасні майстрині застосовують їх і в новітніх видах творчості. Відтак нові техніки вони переймають не повністю, а адаптують до традиційних.

Виходячи із прийнятої класифікації видів рукоділля, за походженням специфічні рукодільні лексеми також поділяються на іншомовні та власне українські. Здебільшого їх використовують для номінації технік рукоділля, а також інструментів та матеріалів для творчості. Іншомовні лексеми функціонують у мовленні рукодільниць як варваризми, у транслітерованому вигляді або зі збереженням іншомовного написання: *печворк, макраме, пірографія, скрапбукінг, квілтинг, фелтинг, декупаж, шеббі-шик, кракелюр, тільди* тощо. Проте у процесі спілкування деякі запозичені лексеми набувають рис української мови шляхом творення похідних спільнокоренових частин мови за допомогою різних афіксів: *задекупажити, скрапити, зембросити* тощо.

Власне українські назви технік та матеріалів у колі рукодільниць здебільшого утворюються за аналогією, містять латентне порівняння: назви петель у в'язанні – *стовп-*

чик, напівстовпчик, накид; візерунки: коси, гульки, резинка, шишечки тощо. Деякі рукодільні номени репрезентують національний колорит, вони склалися історично, і їх походження зафіксувати важко: *солов'їні вічка* (або *петльовані вічка*) – назва шва у вишиванні; *бабусині квадрати* – назва візерунку у в'язанні.

У рукодільному середовищі на лексичному рівні проявляється градація рукодільниць за рівнем майстерності, які часто протиставляються: *початківець, новачок, дилетант, чайник – майстер*. Специфіка цього розподілу полягає в особливостях функціонування відповідних лексем залежно від комунікативної ситуації й позиції мовця. Зазвичай, звертаючись за допомогою, учасник форуму позиціонує себе як початківець: *на мою думку (думку любителя але не майстра рукоділля); в мене тут дилетантська ідея виникла (ото чудо, ніколи джгути не плела, а вже майстру ідеї висловлюю); так на хлопський розум зрозуміла для себе; допоможи «чайнику» щось подібне створити; я новачок-самоучка* тощо. Для подібних звернень характерне також використання літоти: *маю до тебе трошки дурненьке питання; питання, мабуть, дурне; може в мене трохи дурне питання; я така далека в тому всьому* і т.п. Очевидно, така форма спілкування дозволяє комунікатору уникнути докорів з боку адресата, а також є своєрідним виявом скромності. Натомість майстром себе також ніхто не називає: *щоб заявити про свій досвід у рукодільній справі, мовці використовують конструкції типу я не зовсім новачок, маю і складніші роботи*. Поняття ж «майстер» використовується як похвала, знак визнання: *ти супер-майстер на всі руки, неперевершені роботи! майстриня!*, рідше – як синонім слова «рукодільниця»: *деякі майстри під обмотку дають папірець з розміткою схеми; потребу поради майстринь*.

Для мови рукодільниць характерне широке використання фразеологізмів. Вони виражають експресивне, емоційне ставлення мовників до предмету розмови, а також виконують певну комунікативну функцію. Проаналізований матеріал форуму дає змогу виділити кілька семантичних груп фразеологізмів:

- фразеологізми, пов'язані із набуттям досвіду: *тут справді треба руку набити, трішки шишки набила, треба пригавкатись*;
- фразеологізми на позначення недосвідченості у справі, певними труднощами в опануванні: *з гачком я на «ти», перша проба «нитки та голки», це для мене вища математика*;
- фразеологізми, пов'язані із перервою в процесі: *поки відклала до кращих часів, ніяк не дійдуть руки, аж руки чешуться*;
- фразеологізми-прохання поради чи пояснення: *розкажи в двох словах як правильно робити, пояснить мені на пальцях*;
- фразеологізми на позначення процесу пізнання: *відкрили мені очі, ото-то напудрили голову*;
- інші фразеологізми: *похід по магазинам не увінчався успіхом, злякалась і в «куці», я все дивлюсь на око, тут я пас, малюнків зараз – просто очі розбігаються, тільки не кидайте тапками*.

Мові рукодільниць притаманні численні словотвори, які допомагають комунікантам конкретизувати предмет розмови, висловити своє ставлення до нього, проявити свою творчість на лексичному рівні. Частіш за все послуговуються основоскладанням: *рукотворити, в'язобажаннячко, брошечки-хаврошечки, квітковброшки, ручки-казібашки, тільдотеревені* тощо. Рукодільними okazіоналізмами також є слова на позначення самоідентифікації майстринь (переважно за сферою діяльності): *в'язальниці, петриківчани, джгутувальниці, гачкувальниці, скрапери, хендмейдери* тощо.

Професійному жаргону рукодільниць притаманне специфічне переосмислення узуальної лексики, внаслідок чого утворюються властиві тільки хендмейд-середо-

вищу поняття. До таких слів можна віднести *хом'як* і *цукерка*. Для першого поняття на форумі є своєрідне пояснення від самих рукодільниць: *Хом'ячок - то такий звір, який живе у нас вдома разом з не менш великою жабою. Саме від цих двох чарівних звірят і залежить наше рукоділля в більшій мірі. Адже хом'як часто активно копає нас, підштовхуючи до купівлі всіляких рукодільних дрібничок, аксесуарів, матеріалів. а жаба потім бурчить: " ну от знову як завше! Загорілась, накупила всього різного і воно стоїть, пилом припадає... А грошків то розтрачено немало"...* Як видно із контексту, поняття «хом'як» пов'язують із схильністю до накопичення (зазвичай матеріалів для творчості або ж ідей, схем тощо), досить активно вживається рукодільницями: *як і в кожній майстрині в мене є ХОМ'ЯК; в магазині я не вмію контролювати свого хом'яка; завтра друкувати буду... хай живе хом'як*, а також похідні слова: *узор схом'ячила з нету, хом'ячу в тебе*. Щодо поняття «цукерка», то зазвичай воно використовується на позначення розіграшу матеріалів або інструментів для рукоділля (чим більший і привабливіший подарунок, тим «цукерка смачніша»).

Висновки. Сучасне рукоділля стрімко розвивається, стає модним заняттям, а відтак і соціолект майстринь активно модернізується, поповнюється новими номенами. Зараз спостерігається тенденція до збільшення кількості іншомовних слів у лексиконі рукодільниць, що пояснюється зацікавленістю майстринь у перейнятті зарубіжного досвіду у сфері хендмейду. Творчість рукодільниць проявляється й на мовному рівні, оскільки в їх спілкуванні багато оказіоналізмів та фразеологізмів на позначення специфіки роботи. Для номінації рукодільних реалій часто майстрині використовують латентні метафори, що робить їх мовлення образним, а відтак зрозумілішим. Також для рукодільного середовища притаманне протиставлення понять початківцеві - майстер, що є своєрідним виявом скромності мовників і бажання удосконалювати свої навички на будь-якому рівні майстерності.

Список літератури

1. Грабовий П.М. Український молодіжний сленг у системі функціонування мови / П.М. Грабовий // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : Збірник наукових праць. Ч.1: Вип. 3 / Ред.кол.: В.В. Левицький, Л.І. Белєхова та ін. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – С. 130 – 132.
2. Ерофеева Т.И. Социолект как инструмент описания языковой ситуации региона / Т.И. Ерофеева // Вестн. Перм. ун-та. Российская и зарубежная филология, 2010. – Вып.1. – С. 21–26.
3. Кожемякина В.А. Словарь социолингвистических терминов / В.А. Кожемякина, Н.Г. Колесник, Т.Б. Крючкова. – М. : ИРЯ РАН, 2006. – 312 с.
4. Ларин Б.А. О лингвистическом изучении города / Б.А. Ларин // Русская речь. –Л., 1929. – Вып.3. – С. 61-75.
5. Лисак Л. Соціальний діалект студентства технічного вишу: концептосфери, соціально-психологічні функції та джерела поповнення / Лариса Лисак, Ольга Болкова // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т; наук. ред. А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Вип. 25. – С. 188-195.
6. Словарь социолингвистических терминов [Электронный ресурс] / Ответственный редактор: доктор филологических наук В.Ю. Михальченко. – М.: Российская академия наук. Институт языкознания. Российская академия лингвистических наук, 2006. – Режим доступа : <http://sociolinguistics.academic.ru/>

Кузнецова Т.В., Коломиец Н.В. Социолінгвістическая специфіка соціолекта в современной коммуникативной среде рукодельниц // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» Том 26 (65). № 1 – С.127-131

В статье исследованы социолінгвістические особенности современного рукодельного соціолекта, способы номинации специфичных реалий мастериц, средства экспрессии в общении рукодельниц. На основе опроса и исследования коммуникативной среды рукодельного форума обозначены семантические и этимологические группы хендмейд-лексем, определено фразеологизмы и окказионализмы, присущие мастерицам. Путем анализа языкового поведения рукодельниц определено их разделение по уровню мастерства и особенности общения в связи с этим.

Ключевые слова: соціолект, коммуникативная среда, хендмейд, языковое поведение, окказионализмы.

Kuznyetsova T.V., Kolomiets N.V. The sociolinguistic specificity of the sociolect in modern communicative environment of needlewomen // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2013. – Vol. 26 (65). No 1 – P.127-131

In the article the sociolinguistic peculiarities of modern needlework sociolect functioning, ways of needlewomen specific realities nominations and means of expression in the communication of needlewomen were investigated. The research practical basis consists of inquiries of needlewomen in the social network «Vkontakte», and needlework forum «Kufер Майстрыні», as well as investigation of communicative environment of the forum. According to the materials of the empirical investigation, semantic and etymological groups of handmade lexemes were traced, idioms and occasional words were defined. The investigation proved that modern needlework goes through the stage of modernization and active borrowing of foreign lexemes, which are specific for this sociolect; language creative work is characteristic for the handmade vocabulary, which is shown due to new words or specific adaptation of borrowed terms with the help of Ukrainian morphemes; the language of needlewomen is rather figurative and contains a lot of metaphors, personifications and latent comparisons, which help to achieve the communicative aim. The inquiries of needlewomen allowed us to divide tentatively the spheres of needlework into traditional and newest and to trace the correlation of authentic and borrowed vocabulary in different spheres of needlework. Together with the active borrowing and renewal of traditional needlework nomination, the process of Ukrainian notions use for foreign techniques was fixed.

Key words: sociolect, communicative environment, handmade, linguistic behavior, occasional words.

Поступила до редакції 17.04. 2013 р.